

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA

**MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA (MUHBA)**
Plaça del Rei, s/n.
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
museuhistoria@bcn.cat
barcelona.cat/museuhistoria

**Ajuntament
de Barcelona**

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA

14
quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II · ANY 2018 · N.14 · ISSN 1699-793X
232 PÀGINES · BARCELONA

Editor:
Museu d'Història de
Barcelona (MUHBA)
Institut de Cultura
Ajuntament de Barcelona

Director MUHBA:
Joan Roca i Albert

Direcció Quarhis:
Julia Beltrán de Heredia

Secretària de redacció:
Vanessa Triay

Consell de redacció:
Xavier Aquilué (MAC)
Julia Beltrán de
Heredia (MUHBA)
Josep Guitart (UAB)
Josep M. Gurt (UB)
Magí Miret (GC)
Carme Miró (ICUB)
Miquel Molist (UAB)
Isabel Rodà (UAB)

Avaluadors externs:
Luis Caballero Zoreda
Carmen Fernández Ochoa
Sauro Gelichi
Jean Guyon
Simon Keay
Bernat Martí
Lucy Vallauri
Desiderio Vaquerizo
Giuliano Volpe

**Altres avaluadors
2012-2018:**
Carmen Aranegui Gascó
José Beltrán Fortes
Gian Pietro Brogiolo
Francesc Burjachs
Claudio Capelli
Carlo Ebanista
Albert Garcia Espuche
Enrico Giannichedda
Ignacio Grau

Carmen Guiral Pelegrín
Sonia Gutiérrez Lloret
Alberto León Muñoz
Josep M. Macias
Assumpció Malgosa
Pedro Mateos Cruz
Josep M. Nolla
Lauro Olmo Enciso
Josep M. Palet
Antonio Pizzo
Juan Antonio Quirós
Paolo Ramagli
Santiago Riera Mora
Queralt Solé
Jacques Thiriot
Josep Maria Vila

Control gràfic:
Emili Revilla

Disseny gràfic:
PFP
(Quim Pintó,
Montse Fabregat)

Realització:
Edicions Hipòtesi, SL

Impressió:
Índice Arts Gràfiques, SL

Imatges de la coberta:
Fons Antic-MUHBA

Imatges contracoberta:
Fons Antic-MUHBA

ISSN
1699-793X

Dipòsit legal
B-9715-2005

© dels textos els autors
© de l'edició

**Museu d'Història
de Barcelona**
Institut de Cultura,
Ajuntament de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
www.museuhistoria.bcn.
cat/quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II·ANY 2018·NÚM.14·ISSN 1699-793X
232 PÀGINES · BARCELONA

**Ajuntament
de Barcelona**

9-11	L'ARQUEOLOGIA I EL MUSEU, UN VINCLE SÒLID I DURADOR JOAN ROCA I ALBERT
12-13	EDITORIAL JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
EL MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA I L'ARQUEOLOGIA: 75 ANYS	
16-25	BARCELONA I ELS CENTRES ARQUEOLÒGICS DEL MUSEU D'HISTÒRIA: UNA APOSTA PER A LA INCORPORACIÓ DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC A LA CIUTAT JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
26-36	L'ARXIU ARQUEOLÒGIC DEL MUSEU D'HISTÒRIA, DES DELS SEUS ORÍGENS A L'ACTUALITAT LÍDIA FONT PAGÈS I EMILI REVILLA CUBERO
NOTES I ESTUDIS	
38-63	LA DARRERA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL POBLAT IBÈRIC DEL TURÓ DE LA ROVIRA DE BARCELONA DANIEL GINER IRANZO
64-76	EL ENIGMA DE <i>C. COELIUS</i> I LA PRIMERA MURALLA DE <i>BARCINO</i> ALESSANDRO RAVOTTO
78-94	ANÁLISIS DE LOS CONTEXTOS CERÁMICOS DE LA ANTIGÜEDAD TARDÍA DE LA BASÍLICA DELS SANTS MÀRTIRS JUST I PASTOR (BARCELONA) JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO I XAVIER AQUILUÉ ABADÍAS
96-121	EL TALLER DE PEDRALBES I ELS GRESOLS CERÀMICS DE LA PLAÇA DEL REI PER LA FOSA DE PLATA. EVIDÈNCIES CERÀMIQUES DE LA BARCELONA DEL SEGLE VIII: ARQUEOLOGIA I ARQUEOMETRIA JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO I JAUME BUXEDA I GARRIGÓS I MARISOL MADRID I FERNÁNDEZ I MARTA VALLS LLORENS
122-136	EL TREBALL DE LA SEDA A BARCELONA ENTRE ELS SEGLES XV I XVII. UNA APROXIMACIÓ DES DE L'ARQUEOLOGIA I LA DOCUMENTACIÓ ESCRITA IVANA STOJAK I MIKEL SOBERÓN RODRÍGUEZ
138-149	LA CERÀMICA “TIPUS DELFT” (HOLANDA) AL REIAL MONESTIR DE SANTA MARIA DE PEDRALBES JOSEP CRUELLES CASTELLET
150-165	LA FÀBRICA DE CERÀMICA ORNAMENTAL D'ANTONI TARRÉS, SEGLES XVIII-XIX JACINTO SÁNCHEZ GIL DE MONTES I JOSEP M GURT I ESPARRAGUERA
166-180	LA BATERIA ANTIAÈRIA I EL BARRAQUISME AL TURÓ DE LA ROVIRA DE BARCELONA. UN CAS D'ARQUEOLOGIA CONTEMPORÀNIA JORDI RAMOS RUIZ
NOTICIARI	
182	LA MURALLA DE <i>BARCINO</i>
183-184	LA BASÍLICA DELS SANTS MÀRTIRS JUST I PASTOR DE BARCELONA EN EL MARCO DE LA CIUDAD TARDOANTIGUA Y ALTOMEDIEVAL (SIGLOS V AL XIII) Y SU PRECEDENTE ROMANO (SIGLO I)
185-186	ANGULACIONES DEL FÉMUR PROXIMAL A LO LARGO DE LA HISTORIA
187-188	ARCHAEOLOGICAL AUTOMATIC INTERPRETATION AND DOCUMENTATION OF CERAMICS ARCHAIDE (693548). AVENÇOS DE LA SEGONA ANUALITAT
189-190	HOMENATGE AL DR. ALBERTO LÓPEZ MULLOR. ESTUDIS SOBRE CERÀMICA I ARQUEOLOGIA DE L'ARQUITECTURA
191-193	BIBLIOGRAFIA PUBLICADA SOBRE ARQUEOLOGIA DE BARCELONA
195-197	TEXTOS EN CATALÀ. SÍNTESI
199-206	TEXTOS EN CASTELLANO. SÍNTEISIS
207-215	ENGLISH TEXT. SUMMARY
217-225	TEXTES EN FRANÇAIS. RÉSUMÉ
227-232	NORMES DE PRESENTACIÓ D'ORIGINALS A QUARHIS

**EL MUSEO
D'HISTÒRIA DE
BARCELONA Y
L'ARQUEOLOGIA:
75 ANYS**

**EL MUSEO DE
HISTORIA DE
BARCELONA Y
LA ARQUEOLOGÍA:
75 AÑOS**

**THE CITY HISTORY
MUSEUM AND
ARCHEOLOGY:
75 YEARS**

**LE MUSÉE
D'HISTOIRE DE
BARCELONE ET
L'ARCHÉOLOGIE :
75 ANS**

"[...] Barcelona té una història clara i és generosa en proves i en testimonis de les etapes més característiques de la seva evolució."
(Duran i Sanpere, 1975)

Introducció

Els béns exhومات a les excavacions arqueològiques –tant si es tracta de béns mobles, com de restes humanes o de sediments–, són elements fonamentals d'estudi científic susceptibles de ser analitzats a la llum dels nous avenços de cada moment. Per aquest motiu, és del tot imprescindible conservar-los de manera permanent, tal i com determina la legislació, atès que mai s'esgota el seu potencial com a document.

Duran i Sanpere afirmava que la tasca del Museu d'Història consisteix en aplegar les proves i testimonis que expliquen la transformació de la ciutat, i, en aquest sentit, el material arqueològic ha estat sempre una peça clau a l'hora de recompondre la història de Barcelona i dels seus ciutadans.

Els nombrosos estudis presentats en aquesta revista donen compte dels coneixements que han proporcionat les investigacions relatives al patrimoni moble exhumat en els centenars d'excavacions dutes a terme a la ciutat. Alhora, evidencien com l'evolució científica, per exemple, l'experimentada en els camps de l'arqueometria o els estudis paleoambientals, ofereixen possibilitats de recerca impensables anys enrere.

Arrel de cada nova intervenció arqueològica, el Museu d'Història de Barcelona (que des dels seus orígens ha estat designat centre dipositari d'aquest llegat, a la ciutat)¹, s'ha fet càrrec de conservar i posar a disposició de la recerca tots aquests materials.

Des de l'any 2006, tota l'activitat relacionada amb els béns exhومات a les excavacions es duu a terme a l'Arxiu Arqueològic, un espai del Museu dedicat exclusivament a la conservació i tractament del material arqueològic, des de que arriba de l'excavació fins el seu emmagatzem-

matge, posant-lo a disposició per que pugui ser estudiat i consultat.

El nom, vol reforçar la idea d'espai ordenat, organitzat i obert a la recerca que defineix els arxius de documents. En d'altres indrets aquests centres es coneixen com arxius del sòl o dipòsits arqueològics, com és el cas de França, mentre que el terme d'arxiu arqueològic és més freqüent en el món anglosaxó². També hi ha qui prefereix el terme "arqueoteca". Amb tot, i al marge que pugui ser més o menys pertinent un o altre nom, l'important és el fet de reconèixer que, ateses les seves particularitats, el material arqueològic requereix centres de gestió específics (Deyber-Persignat, 2000; Baena, 2001; Palomares, 2001; Orfila, 2006; Roy, 2006; Brown, 2007; Charnier, 2008; Perrin, Brown *et alii*, 2014).

Després d'una llarga trajectòria en la gestió del material arqueològic per part del Museu, el desencadenant del naixement de l'Arxiu Arqueològic ha estat, principalment, la pròpia evolució de l'arqueologia urbana quan s'intensifica i genera quantitats ingents de materials que saturen els magatzems disponibles.

Tant és així que, a hores d'ara, el pes del vessant arqueològic dins el conjunt de les col·leccions del Museu és remarcable i actualment hi ha dipositades a l'arxiu unes 25.000 unitats d'emmagatzematge que corresponen a més de 5 milions de fragments d'objectes o espècimens naturals procedents d'excavació. D'altra banda, dels aproximadament 44.000 objectes donats d'alta com a peces de museu, són molts els que provenen del subsòl.

Al llarg de les properes pàgines es presenta l'evolució experimentada en el tractament i documentació de tots aquests materials, des dels primers magatzems que es van habilitar associats a les excavacions arqueològiques fins a l'actual Arxiu Arqueològic, centre patrimonial i de recerca del MUHBA, on s'explota científicament i es difon el fons arqueològic de la ciutat.

*MUHBA lfont@bcn.cat

**MUHBA erevilla@bcn.cat

1. El MUHBA, complint el marc normatiu establert per la Generalitat de Catalunya, té la responsabilitat d'arxiu dels béns arqueològics mobles que s'exhomen a Barcelona assumint per una banda el dipòsit provisional com a lloc on s'ha de fer l'estudi científic, i per altra el seu dipòsit definitiu com a museu inscrit en el Registre de Museus de Catalunya, que està ubicat en el municipi on s'han trobat els béns i que té un àmbit temàtic relacionat amb els béns. Articles 10 i 25 del DECRET 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic. (DOGC núm. 3594, de 13.3.2002. Correcció d'errades en el DOGC núm. 3915, d'1.7.2003. 10 Decret 78/2002).

2. "Archaeological archive" or "archive" will be used to describe any documents or materials (finds) produced during an archaeological project and selected for archiving. It is accepted that archives from archaeological projects do not strictly fit with the common understanding of the term 'archive', as in most cases an archaeological archive mixes together documentary archives and material collections, if not always in the same place, then always by association (in cases where the material archive is stored separately from the documentary archive but is fully cross referenced). However, whilst it is not a perfect term and from country to country the terminology or practice may differ, it is still the best and most widely accepted term for the present purpose" (Perrin, K.; Brown, D. H.; Lange G. *et alii*, 2014: 19).

Figura 1

Sistema d'arxiu instal·lat durant els anys setanta en els espais destinats a magatzem de material arqueològic, ubicats al subsòl del Conjunt Monumental de la Plaça del Rei.

(Fotografia: MUHBA)

Dels orígens a les portes del segle XXI

La relació del Museu d'Història de Barcelona amb l'arqueologia i el material exhumat a les excavacions, comença a mitjans dels anys trenta del segle XX amb les obres de fonamentació de la Casa Padellàs, futura seu del Museu que s'inaugura l'any 1943.

Les restes arqueològiques localitzades al subsòl en aquest moment formen part del discurs i recorregut de visita pública on s'hi exhibeix una bona representació del material arqueològic recuperat en les excavacions.

Pel que fa les sales de reserva, inicialment, estaven situades escampades en soterranis adjacents al jaciment de la Plaça del Rei. Eren espais molt articulats, de dimensions no massa grans, d'accés complicat i poca ventilació. Ocasionalment, també s'usaven espais en edificis propers a d'altres jaciments com el de la plaça Sant Miquel i les Drassanes.

A nivell de l'inventari dels materials es produïen certes disfuncions atès que sovint s'atorgava el mateix estatus a les peces senceres i als lots de padellassos procedents de les excavacions. Es a dir, un fragment informe i poc significatiu podia arribar a ser una peça de museu a tots els efectes i requerir el registre, documentació i catalogació oportunes. Durant els anys setanta es va introduir un nou sistema d'ordenació, distribució i condicionament inspirat en els

procediments de Nino Lamboglia, sobretot a Ventimiglia (Ligúria, Itàlia). El mètode estratigràfic era la base del registre del material arqueològic i per aquest motiu es va instal·lar un equipament format per calaixeres de fusta on es dipositaven els materials ben identificats amb etiquetes, on constava la informació i referències pertinents dels estrats (fig. 1). És en aquest moment quan es va començar a sistematitzar l'inventari i registre del material classificat, quedant millor definida la separació entre els conjunts de material arqueològic i les peces individualitzades que passaven a tenir un número propi en el registre general de la col·lecció del Museu.

A mitjans dels anys vuitanta la creació del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya i la implementació del conseqüent marc normatiu en relació a l'actuació i protecció del patrimoni arqueològic, van marcar l'inici de la professionalització de l'arqueologia catalana. A Barcelona, s'inicia una nova organització de l'arqueologia municipal, tant en l'apartat teòric com en l'aplicació pràctica, amb la participació transversal de multiplicitat d'agents (institucions, organismes, empreses, professionals), que intervenen en la planificació, documentació, estudi, conservació i difusió del patrimoni arqueològic. La ciutat es considerada jaciment únic i es crea una estructura per garantir tot just l'espai i els

a

Figura 2

A l'inici dels anys 2000 els objectes arqueològics de les sales de reserva es barrejaren amb la resta de la col·lecció (a) i a l'exterior de l'edifici s'acumularen sense un bon registre materials de diversa índole (b). (Fotografies: MUHBA)

b

recursos amb l'objectiu d'organitzar el sistema de gestió del treball de camp, assegurar un mínim tractament d'inventari i la regularització de professionals i més endavant les empreses d'arqueologia.

Les noves intervencions preventives motivades, sobretot, per la gran activitat constructiva d'obra pública a la Barcelona preolímpica, van provocar que ben aviat les sales destinades a reserva de materials arqueològics del

museu fossin insuficients. La solució adoptada en un primer moment, per mirar de resoldre el problema d'espai va ser la d'ocupar àrees en immobles de titularitat municipal, disperses entre els barris de la Rivera (Volta de la Perdiu) i el Raval (carrer de les Tàpies i teatre de la Casa de la Misericòrdia). Aquests "magatzems provisionals" tenien problemes de seguretat, grans carències de condicionament i importants problemes d'humitat i filtracions.

A més, que amb la dispersió es dificultava l'adequada gestió. Aquesta situació millorà de manera substancial l'any 1990 quan es va posar a disposició del museu dues de les 3 plantes d'un edifici municipal de 3.200 m².

La planta baixa d'aquest edifici es va destinar íntegrament al material arqueològic de les excavacions de la ciutat, i una part de la primera planta acollí la col·lecció inventariada del museu³. Les sales s'equiparen amb mobiliari apropiat (estaneries de paletització i de *picking*), i es va establir un sistema d'embalatge per al material arqueològic (caixes calades de plàstic de 40 litres de capacitat), on es varen col·locar els materials en bosses de plàstic i separats per unitats estratigràfiques.

Malgrat tot, el ritme constant d'excavacions va provocar que, entorn l'any 2000 s'arribés al col·lapse de la capacitat del centre. El material omplí i sobresaturà els espais disponibles dificultant l'adequat control i es mesclà amb les peces de museu que s'han de preservar lliures de pols i contaminants (fig. 2). Aquesta situació posà en evidència la necessitat urgent de realitzar una reordenació que comportés una millora del sistema de gestió, alhora que permetés la posterior explotació i ús social en consonància amb les realitats del moment. Tot això es va materialitzar amb la construcció d'un nou edifici en el mateix solar i la destinació dels dos edificis, antic i nou, íntegrament per a ús del Museu⁴.

El Programa funcional i de requeriments

L'any 2004 es va redactar, a petició de la direcció del museu, el Programa funcional i requeriments tècnics del Centre de Conservació de Béns Mobles del Museu d'Història de Barcelona⁵, que anys més tard rep el nom actual de Centre de Col·leccions del MUHBA. El programa proposava la reorientació i modernització de les sales de reserva, tant des del punt de vista conceptual com físic.

Aquest document fou el resultat de l'anàlisi de la situació de partida i es fonamentava en la creació de dos circuits perfectament diferenciats. El primer dissenyat, específicament per a rebre, tractar i emmagatzemar els artefactes, espècimens o sediments acabats d'extreure de l'excavació. El segon circuit, separat de l'anterior, destinat exclusivament per als objectes de la col·lecció, amb la idea que no es poguessin mesclar o ser contaminats pels altres. El conjunt dels espais es va definir segons les normes de conservació preventiva (Guillemard, Laroque, 1999; Kissel, 2006; Gendreau, de Koninck, 2004).

Es proposava que la nova construcció amb la qual es volia ampliar l'espai es destinaria a arxiu, amb una previsió de capacitat d'emmagatzematge de materials fins a 10 anys vista i, paral·lelament, es plantejava la reestructuració de l'edifici existent per tal que s'adeqüés millor als requeriments de la conservació preventiva dels objectes museístics. La concreció en la distribució i dimensionat dels espais es va realitzar a partir dels corresponents diagrames de circulació, gràcies als quals es va determinar com havien de ser els espais i quina connexió de proximitat havien de tenir entre ells per tal de respondre millor a la seva funció (fig. 3).

El programa per a l'Arxiu arqueològic es basava en l'estudi del funcionament d'altres centres europeus⁶, així com en la cerca bibliogràfica i s'inspirava en les guies i recursos desenvolupats per l'Europae Archaeologiae Consilium (EAC), pel projecte ARCHES i l'Archaeological Archives Forum (AAF)⁷, que treballen en la definició de l'estàndard europeu de creació, compilació, transferiment i cura dels productes de l'arqueologia europea.

Després, un cop feta la posada en marxa del centre regularment es continuen actualitzant els procediments, dinàmiques i estàndards fent atenció a la creació d'altres centres similars⁸.

3. Durant aquest etapa diversos professionals han participat en la gestió del material arqueològic, ja sigui des dels departaments del Servei d'Arqueologia com del de Col·leccions: Josep Oriol Granados, Dolors Llopart, Victòria Mora, Carme Miró, Lluís-Josep Ramoneda, Maria Raya i Carolina Rovira.

4. En aquell moment, l'equip del Museu, sota la direcció d'Antoni Nicolau, treballava en el projecte de reorganització de la institució que, pel que fa l'arqueologia, tenia com a un dels eixos principals la millora de la gestió del material arqueològic i de les seves sales de reserva així com la posada en valor de les restes arqueològiques de plaça del Rei.

5. Font Pagès, L. 2004. "Museu d'Història de la Ciutat. Centre de Col·leccions de Béns Mobles. Programa funcional i requeriments tècnics". Document intern inèdit. Arxiu MUHBA.

6. Entre alguns dels principals centres analitzats destaquem: London Archaeological Archive and Resource Centre (LAARC), el Landesamt für Archäologie-Sachsen. Archäologisches Archiv Sachsen (AAS)-Arxiu Arqueològic de Sajònia, el Centre de Conservation et d'Études de Lorraine o el Museo Arqueológico y Etnológico de Córdoba.

7. Els recursos desenvolupats son disponibles en línia: ARCHES. Archaeological Resources in Cultural Heritage: a european standard. <http://archaeologydataservice.ac.uk/arches/>; EAC Guidelines. <https://www.europae-archaeologiae-consilium.org/eac-guidlines>; Archaeological archives Forum (AAF): <http://archives.archaeologyuk.org/#proj>

8. Destaquem els Centres de Conservation et d'Étude francesos, i la creació de centres com els de Gordailua - Centro de Colecciones Patrimoniales de Gipuzkoa o l'Arkeolologi Museoa de Bizkaia.

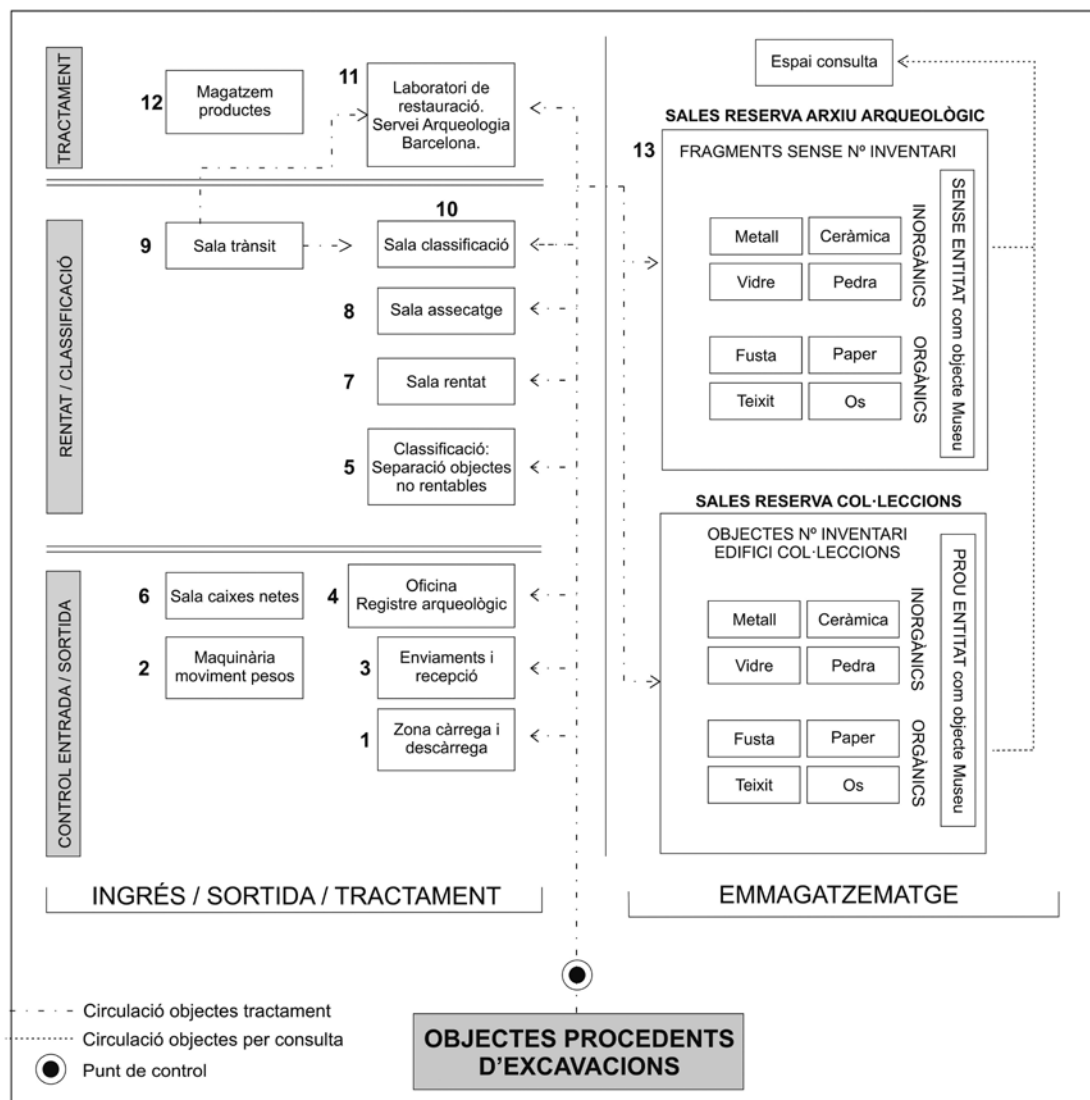

Figura 3
Diagrames dels circuits
del material arqueològic
i la seva distribució en
els espais segons la
seva funció.

1.-Àrea de càrrega i descàrrega. En funció de l'activitat arqueològica que es desenvolupa a la ciutat, el moll d'entrada i sortida de peques pot registrar un nombre important de moviments. ZF-27.

2.- Magatzem maquinària. ZF-27 i ZF-30.

3.- Enviaments i recepció. ZF-27.

4.- Oficina registre arqueològic. És un punt de treball on s'efectua el control de les caixes que estan a punt d'ingressar a les instal·lacions. ZF-28.

5.- Sala primera classificació. Espai per a revisar els objectes abans de passar a la sala de rentat. En aquest punt es tracta de destriar els objectes que no es poden submergir en aigua i que han de ser tractats directament al laboratori de restauració. ZF-28.

6.- Magatzem per embalatges. ZF-33 i ZF-28-Altell.

7.- Sala de rentat. Espai condicionat amb les piques necessàries per a poder realitzar els treballs de neteja per immersió en aigua del gruix del material arqueològic que ingressa al Centre. ZF-31.

8.- Sala d'assecatge. Espai condicionat per a poder deixar-hi

el material per a que s'assequi en un procés gradual. Cal una instal·lació senzilla de deshumectació i control de la temperatura que beneficiï l'assecat. ZF-29.

9.- Sala de trànsit. Espai necessari per organitzar caixes d'objectes al llarg del procés d'estudi. Requereix de les prestatgeries apropiades per guardar el material de forma provisional. ZF-35.

10.- Sala de classificació i d'estudi. És l'àrea on es realitza tota l'activitat d'estudi dels objectes i es redacta la memòria de l'excavació. ZF-35.

11- Laboratori de restauració. ZF-16, ZF-17.

12- Magatzem productes de restauració. ZF-14.

13.- Sales de reserva/dipòsit de l'Arxiu arqueològic:

- Sala de reserva d'objectes fragmentats de ceràmica, vidre i fauna. ZF-34.
- Sala Reserva objectes fragmentats de metall, ceràmica, pedra, etc. ZF-36.
- Sala de reserva d'objectes lítics de gran format. ZF-30.

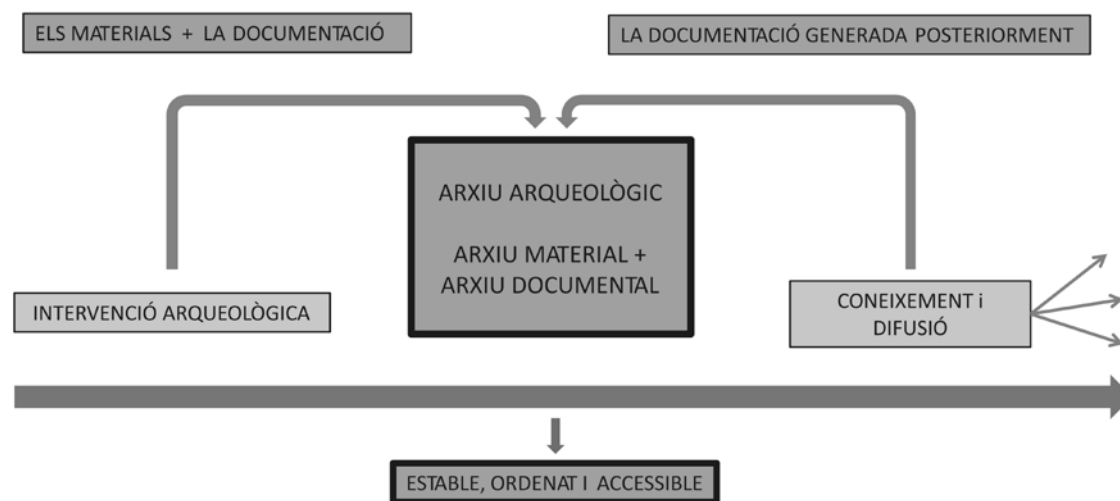

Figura 4
El concepte fonamental de l'Arxiu Arqueològic es resumeix en aquest esquema.

Com funciona l'arxiu actualment

L'Arxiu és el gran contenidor del material i coneixement generat a l'excavació amb el fruit de la recerca posterior. Aquest contenidor esdevé tant o més útil com més ordenat i accessible es fa (fig. 4).

L'edifici consta de 4 plantes i té una superfície de 2.100 m² que, junt amb la resta d'instal·lacions, computen un total de 5.300 m² dedicats a reserves del Museu⁹.

Dins d'aquest edifici-contenidor pensat per a acomplir la funció d'arxiu (fig. 5), es treballa segons els protocols destinats a assolir el bon funcionament i la gestió, garantir la conservació, assegurar un bon sistema d'emmagatzematge i registre que faci més fàcil la seva localització¹⁰.

L'Arxiu Arqueològic s'organitza per a que les empreses d'arqueologia i arqueòlegs puguin fer-hi, totes sense excepció, les tasques prèvies al dipòsit definitiu amb la supervisió tècnica del Museu. Això respon a la necessitat d'assolir un millor control que assegurí que tot el material exhumat a la ciutat ingressa al centre¹¹.

La proposta persegueix posar a l'abast un espai comú de treball que faciliti l'estandardització del mètode emprat i

així afavorir, l'explotació posterior de l'arxiu de la qual és responsable el Museu.

Per a la recepció provisional dels materials, els professionals i empreses d'arqueologia disposen de sales específiques per a cada fase del procés de tractament dels materials: ingrés, rentat, estudi (siglatge, inventari, classificació, dibuix, etc.) i emmagatzematge¹².

El dipòsit definitiu dels materials ha d'acreditar unes condicions adequades d'emmagatzematge, assegurar el vincle permanent entre la documentació arqueològica i el material¹³, i facilitar un control àgil de la seva ubicació i localització. Els objectes s'organitzen segons la naturalesa dels materials el seu format i pes, disposats dins contenidors i embalatges apropiats, per això s'agrupen en espais de reserva que reuneixen les condicions termohigromètriques adequades a les seves característiques usant, preferentment, sistemes de control passiu en criteris de sostenibilitat (Font, 2010 i 2012).

Els fragments ceràmics, fauna i vidre es guarden en una sala ben aïllada on es regula la temperatura; la sala està equipada amb compactus i prestatgeries perimetral

9. La inversió realitzada va ser de 670.000 € per la construcció de la nau, 555.000 € per acabats interiors (muntacàrregues i altres) i de 432.000 € per equipament, distribuït en els dos edificis.

10. Aquestes tasques són part de les línies estratègiques del MUHBA, essent el responsable de l'Arxiu Arqueològic, Emili Revilla, amb el suport de professionals externs als quals es vol agrair la tasca duta a terme: Anna Bordas, Josefa Huertas, Miquel Àngel Iglesias, David Prida i, molt especialment, de Laura Suau. La tasca es coordina amb els conservadors responsables de la col·lecció inventariada del museu: Núria Miró i Daniel Alcubierre, amb l'equip de conservació-restauració: Lúcia Font, Anna Lázaro, Carla Puerto, la cap del Conjunt Monumental de la plaça del Rei, Julia Beltrán de Heredia i el cap de col·leccions, Josep Bracons. Volem també agrair la tasca feta per Núria Rivero, Aitor Parra i Eugènia Bort quan formaven part de l'equip del MUHBA.

11. Els dos anys de que disposa l'arqueòleg director d'una excavació per fer la memòria podrien permetre que, durant aquest temps, aquest custodiés el material, fet que obligaria al museu a reclamar, un cop lliurada la memòria, el seu retorn sense disposar de cap mecanisme possible per verificar que no s'hagués extraviat res.

12. També es disposa del Laboratori de Restauració del Servei d'Arqueologia de Barcelona per a realitzar els tractaments pertinents del material que ho requereixi.

13. En el cas de Barcelona el fons documental de les intervencions arqueològiques (memòries, fotografia, planimetries, inventaris) està dipositat en el Centre de Documentació del Servei d'Arqueologia de Barcelona i ens és accessible telemàticament.

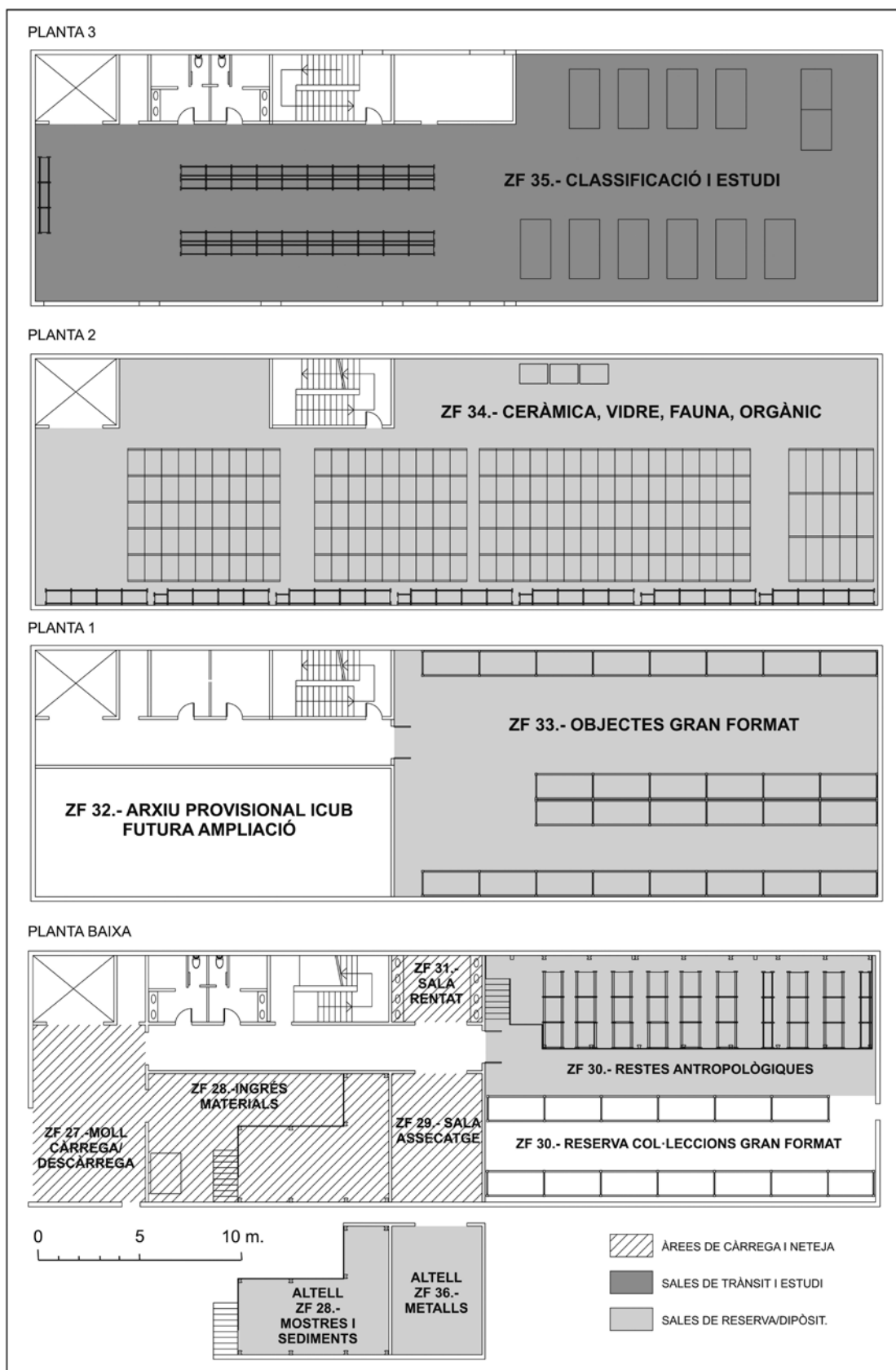

Figura 5
Plantes, espais i usos
de l'edifici de l'Arxiu
Arqueològic.

(*pickings*) on s'allotgen les caixes de polietilè apilables (norma Europa 400 x 300 mm), que serveixen de contenidor. Els metalls es dipositen en una reserva, sense finestres (que es manté amb nivells higromètrics baixos constants, per dessota del 40 %), conservats dins caixes calades per a que l'ambient sec penetri dins, les restes antropològiques s'apleguen en una sala que ofereix les condicions ambientals adequades, els objectes orgànics humits en càmeres frigorífiques i els objectes de gran format de ceràmica o pedra es distribueixen en sales situades a planta baixa i amb estanteries de paletització. Tots els espais i el mobiliari estan topografiats per a poder assegurar el control, localització i inspecció del material procedent de les aproximadament 920 intervencions arqueològiques que es custodien.

El material de petit format es guarda sempre amb la seva sigla arqueològica i es conserva en bosses de polietilè on s'anoten de nou les referències del registre de l'excavació. Aquestes bosses s'agrupen dins les caixes per unitats estratigràfiques i separant els diferents tipus de materials i produccions. Cada caixa duu una etiqueta on es recullen les dades del seu contingut. Els objectes de gran format es siglen i porten una etiqueta, fàcilment visible, amb les seves referències.

La informatització de tota la documentació en una base de dades¹⁴ permet la bona gestió del control de moviments i ubicació del material, facilita la recerca del contingut de les caixes, estandarditza la informació i agilitza l'exploració de dades.

Pel que fa el sistema de funcionament del centre cal destacar, per la seva importància, que el Museu estableix un procés de selecció de peces en les que s'aprecien característiques i significació especials –més enllà del interès estrictament científic que caracteritza el material desat a l'arxiu–, les quals poden contribuir a ampliar les mancances de la col·lecció inventariada que entra en el registre del Museu. El procés de selecció el realitza una comissió de tècnics del Museu amb assessoraments externs, si s'escau, que apliquen uns criteris preestablerts,

com ara la singularitat en el context de Barcelona, l'estat de conservació, el percentatge de peça conservada, etc. Aquests objectes es donen d'alta a la col·lecció inventariada del Museu i s'emmagatzemen en l'edifici destinat a les col·leccions, ara bé, perfectament computats a la base de dades de l'Arxiu Arqueològic, on consta l'emplaçament de tot el material, així com les característiques i cronologia, de manera que no es perd la relació amb la resta de material i context de la seva excavació, vinculació que queda assegurada en el registre i la base de dades.

En resum, no es donen d'alta com a peces de museu tots i cadascun dels milers de petits fragments de ceràmica, vidre o metall procedents d'una excavació, o dels fragments d'objectes de catàleg que serveixen per datar un estrat.

Fins ara, molt d'aquest material ingressava al registre del Museu, la qual cosa significava que el volum d'objectes dels quals calia fer-ne registre i inventari bàsic, incloent presa de mides, realització de fotos i documentació individualitzada era inabastable, mentre que els beneficis d'aquest esforç documental eren dubtosos, atès que eren redundants en relació a la documentació.

D'aquí la proposta d'assumir que el gruix del material arqueològic requereix un sistema documental específic, essent suficient arxivar les dades de l'inventari i el catàleg arqueològic assegurant sempre que l'objecte dugui la sigla físicament marcada sobre la seva superfície amb les dades del jaciment i l'estrat d'on ha estat extret.

Això no significa que la peça deixi de ser de la col·lecció del Museu, ni tampoc una relaxació en el seu control, tot el contrari, el que es proposa es que el material arqueològic tingui un tractament similar, per exemple, al que pugui tenir un llibre en un arxiu o biblioteca.

Si bé per una banda tots els procediments i tasques que hem relacionat, es realitzen per assegurar la conservació perenne del material arqueològic dipositat, no hem d'oblidar que també s'ha de facilitar la seva obertura a la consulta, la seva explotació científica i la seva difusió. El material s'ordena i es manté en les condicions de conser-

14. La base de dades utilitzada per a la documentació i gestió de l'Arxiu Arqueològic és la mateixa que es fa servir per a la col·lecció del museu amb una petita adaptació. El model per a la col·lecció és una fitxa per peça i el de l'Arxiu, és una fitxa per intervenció (fitxa mare) de la qual pegen tantes fitxes com unitats d'emmagatzematge té cada intervenció arqueològica. A cada fitxa s'informarà del contingut del material de la caixa i de totes les seves referències del registre arqueològic (unitat estratigràfica, producció, números diferencials, material).

vació adequades de manera que pugui ser consultat, alhora que es generi nova documentació i coneixement que passaran a augmentar la informació disponible sobre els materials. És evident que la concentració de tot el material arqueològic en un sistema organitzatiu dona unitat al conjunt i permet extreure'n un major rendiment.

En aquest sentit, a partir de les noves aportacions i documentació sobre els materials consultats s'està treballant en la creació de col·leccions de referència dels materials estudiats per a poder-los posar més fàcilment a l'abast dels investigadors.

Per altra banda, s'incentiva a realitzar estudis i investigacions, i des del Museu es participa en diferents projectes estatals i internacionals, ja sigui formant part de l'equip d'investigació [com en els projectes: ArchAIDE H2020-REFLECTIVE-2014-2015/H2020-REFLECTIVES-6-2015, FIVILA Las imitaciones de piedras en vidrio en la Hispania romana - HAR2015-64142-P, PICTOR: Decoración parietal en el cuadrante NE de Hispania: pinturas y estucos (siglo II a.C. - siglo VI d.C.) HAR.2013-48456-C3, Tecnolonia-Impacto tecnológico en el Nuevo Mundo colonial. Cambio cultural en arqueología y arqueometría cerámica HAR2016-75312-P, Arqueología y arqueometría de la producción y distribución cerámica en el centro-norte peninsular del siglo XVI al XVIII HAR2013-46853-P], o bé facilitant l'accés a l'estudi dels materials per part d'investigadors i equips de recerca. En aquest sentit s'han realitzat estudis ceràmics, arqueomètrics, antropològics, faunístics i paleoambientals des de Universitats i Centres de Recerca de Catalunya, Espanya, Àustria, Regne Unit i Canadà.

Pel que fa a la tasca de difusió, destacar l'obertura de l'arxiu al món acadèmic i universitari, oferint l'ús de l'equipament i consulta dels materials arqueològics perquè puguin fer les seves tasques docents¹⁵, l'oferiment de visites a institucions, centres museístics i patrimonials, i puntualment la realització de jornades de portes obertes al públic en general.

Paral·lelament el funcionament de l'Arxiu Arqueològic i per extensió al conjunt del Centre de Col·leccions s'han anat presentant al món professional i acadèmic mitjançant publicacions, la participació en jornades i congressos i amb diverses ponències. L'octubre de l'any 2015 el MUHBA va organitzar unes jornades monogràfiques sobre la Gestió dels Arxius Arqueològics per tal de presentar el sistema de funcionament i l'activitat de l'Arxiu Arqueològic del MUHBA i obrir un debat a l'entorn de la gestió i objectius d'aquests tipus de centres amb la participació de ponents representants de les següents institucions: The Historic England Archaeological Archives, Centre de Conservation et d'Etude de Lorraine, l'Arkeolologi Museoa de Bizkaia i l'Arxiu Arqueològic de Lleida.

Conclusions

En els 75 anys de creació del Museu creiem que la consolidació de l'Arxiu Arqueològic ha permès incrementar la recerca basada en l'estudi dels béns exhumats a les excavacions. Sense tota la dinàmica de treball que hem anat exposant, no hagués estat possible aquest nivell d'investigació i explotació de dades ja que difícilment s'hagués pogut posar a l'abast dels arqueòlegs i investigadors el material custodiat, tal i com es pot comprovar al llarg dels números publicats d'aquesta revista.

La posada en funcionament de tots els procediments i protocols de gestió de l'Arxiu Arqueològic i la seva traducció a la base de dades, ens ha possibilitat obtenir anualment les xifres d'entrades de material, moviments de sortida (per estudi, analítiques, altes de col·lecció, etc.), ocupació d'espai d'emmagatzematge, necessitat de nombre de contenidors, número d'usuaris, etc., que ens permeten, d'una banda, avaluar la gestió efectuada fins el moment i d'altra, avançar-nos a les necessitats futures (fig. 6). Si el pla d'ús original es va concebre amb unes estimacions a 10 anys vista que, amb alguna petita diferència, s'han acomplert aproximadament, tota la documentació generada ens ha permès fer un pla d'ampliació,

15. Per exemple les assignatures Anàlisi i estudi de materials arqueològics de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i Arqueologia i exercici de la professió de la Universitat de Barcelona (UB).

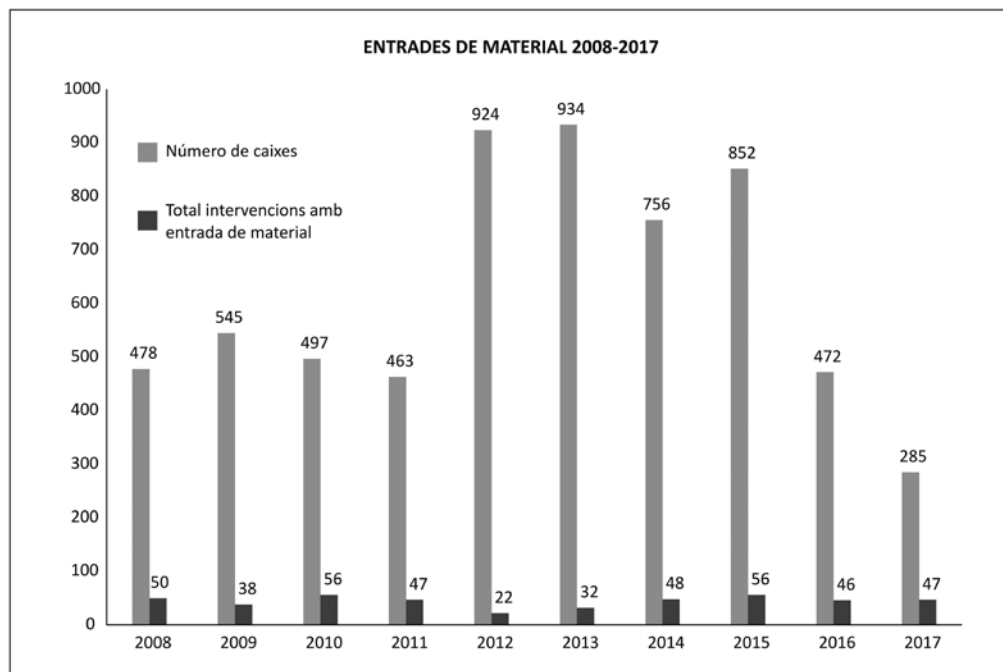
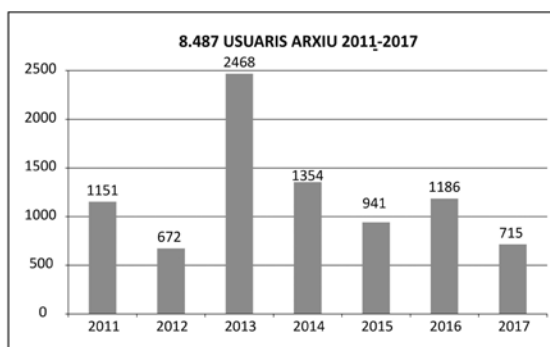
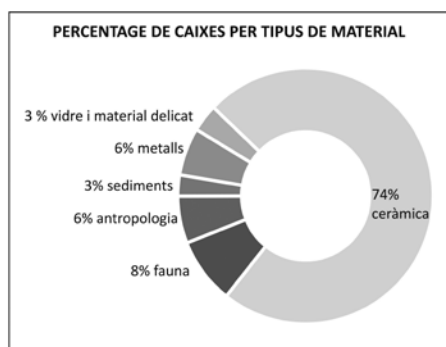

Figura 6

Exemple de quantificació de dades corresponents a les entrades de material arqueològic, ocupació de l'espai en nombre de contenidors/material i de nombre d'usuaris.

a

b

Figura 7

Imatges de la sala de treball ZF35 (a) i de la reserva ZF34 equipada amb compactus (b).
(Fotografies: V. Moragas i P. Parer)

amb el mateix espai però amb modificacions d'ocupació i canvis de mobiliari i equipaments, que ens permetria créixer durant 10 anys més (fig. 7).

El nostre centre, com la resta d'arxius arqueològics, ha d'afrontar importants reptes de futur, com el risc de saturació a causa del constant increment de l'ingrés de materials de les nombroses intervencions, la importància d'adoptar estàndards clars i factibles, la necessitat d'establir protocols de selecció i tria d'algun tipus de materials o l'obligació de revertir a la societat tot el coneixement generat.

En el camí recorregut fins ara, s'ha donat un pas endavant substancial trobant l'encaix necessari entre material arqueològic i museu. El MUHBA considera l'Arxiu arqueològic part fonamental de la columna vertebral del museu i té l'objectiu de consagrar-lo com a centre patrimonial de primer ordre de l'activitat i investigació arqueològica. El MUHBA entén el material arqueològic com el testimoni del passat de la ciutat de la mateixa manera que ho són tots els altres objectes del seu fons no procedents del sòl. Uns i altres conformen un tot que ens ajuda a conèixer i explicar la història de la nostra ciutat. La virtut del Centre de Col·leccions que els acull a tots és haver aconseguit establir, incorporar i respectar les especificitats de gestió de cada tipologia de materials sense segregar-los conceptualment sinó tot el contrari. S'ha establert un nou model que ve a resoldre el vell conflicte que ha suposat per als museus d'arreu ser dipositari d'un material particular que exigeix una atenció igual de particular.

BIBLIOGRAFIA

- BAENA ALCÁNTARA, Mª D.; GODOY DELGADO, F. 2001. "Programa museològic y concepto de reservas. Proyecto de ampliación y rehabilitación del Museo Arqueológico y Etnológico de Córdoba". *Boletín del Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico*, 34. IAPH. Sevilla. pp. 110-116.
- BROWN, D. H. 2003. Review of standards in England for the creation, preparation and deposition of archaeological archives.
- BROWN, D. H. 2007. *Archaeological Archives. A guide to best practice in creation, compilation, transfer and curation*. Archaeological Archives Forum.
- CHARNIER, J. F. 2008. "Les centres de conservation et d'étude". *Les nouvelles de l'archéologie*, 113. pp. 47-50.
- DUFAY, B. 2001. "Le dépôt archéologique: conservation et gestion pour un projet scientifique et culturel". Actes des Assises nationales de la conservation archéologique, Bourges, 26-28 novembre 1998. Textes rassemblés par Dominique Deyber-Persignat. Bourges. Editions de la Ville de Bourges; service d'archéologie municipal. pp. 311-314.
- DURAN i SANPERE, A. 1975. *Barcelona i la seva història. L'Art i la Cultura*. Curial. Barcelona. pp. 640.
- FONT PAGÈS, L. 2010. "The conservation of archaeological material: a challenge for the present with the future in mind". *I Conservation Workshop. Finding global solutions for natural history collections. From the site to the storage*. (2009) Paleontologia i evolució. Memòria especial, num. 4. Institut Català de Paleontologia. Sabadell. pp. 71-87.
- FONT PAGÈS, L. 2012. "Unos almacenes externos al Servicio de la arqueología". *Revista ICOM*, 4. Museo de Historia de Barcelona. pp. 18-23. [en línia]
- GENDREAU, A.; DE KONINCK, M-Ch. 2004. *La réserve muséale de la capitale Nationale. Pour une conservation moderne et sécuritaire*. Éditions Multimondes. Musée de la Civilisation. Québec.
- GUILLEMARD, D. ; LAROQUE, Cl. 1999. *Manuel de conservation préventive. Gestion et contrôle des collections*. 2ⁿ édition. OCIM. Dijon.
- KISSEL, E. 2004. *Concepció i gestió dels magatzems de museus*. Generalitat Catalunya. Barcelona.
- MINISTÈRE DE LA CULTURE ET DE LA COMMUNICATION. DAPA et DMF. 2008. *Du dépôt archéologique au centre de conservation et d'étude (CCE) : programmation du projet scientifique et culturel. Guide méthodologique*. Abcd Paris.
- ORFILA PONS, M. 2006. "¿Museo o archivo? ¿Cómo denominar y organizar los lugares en donde se depositan los bienes muebles procedentes de las excavaciones arqueológicas?". *La arqueología y los museos*. Revista de los museos de Andalucía, 7. Sevilla. pp. 37-42.
- PALOMARES SAMPER, J. A. 2001. "Propuesta para el establecimiento de Sistemas Normalizados de Almacenaje para materiales arqueológicos en museos". *Boletín del Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico*, 34. IAPH. Sevilla. pp.177-182.
- PERRIN, K.; BROWN, D. H.; LANGE, G.; BIBBY, D.; CARLSSON, A.; DEGRAEVE, A.; KUNA, M.; LARSSON, Y.; PÁLSDÓTTIR, S. U.; STOLL-TUCKER, B.; DUNNING, C.; ROGALLA VON BIEBERSTEIN, A. 2014. A standard and guide to best practice for archaeological archiving in Europe. EAC Guidelines, 1. Europae Archaeologiae Consilium. Namur.
- ROY, J-B. 2006. "L'improbable parcours des matériaux archéologiques, de la fouille au musée, ou au dépôt de fouille". *Les Nouvelles de l'archéologie*, 103. pp. 43-47.
- WILLEMS, W. J. H.; BRANDT, R. W. 2004. *Dutch Archaeology Quality Standard*. Rijksinspectie voor de Archeologie. The State Inspectorate for Archaeology (RIA). Den Haag. Amsterdam.